

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.9

DOI <https://doi.org/10.32782/chern.v6.2024.22>**Д. С. Луценко**

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри інтелектуальної власності
та приватного права

Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
orcid.org/0009-0003-9881-8467

В. Я. Стадник

студентка IV курсу факультету соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
orcid.org/0009-0002-0378-0025

А. Д. Степанченко

студентка IV курсу факультету соціології і права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
orcid.org/0009-0007-5940-5781

ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА ТА ЙОГО РОЛЬ В СИСТЕМІ ПРАВА

У статті розглядаються основні тенденції та перспективи розвитку міжнародного приватного права у контексті глобалізації, цифровізації та змін міжнародного правопорядку. Особливу увагу приділено викликам, пов'язаним із впровадженням новітніх технологій, адаптацією національних систем права до глобальних стандартів і гармонізацією регулювання транснаціональних відносин.

Міжнародне приватне право є одним із ключових правових інструментів, що регулює відносини з іноземним елементом. У сучасну епоху глобалізації та інтеграції національних економік перед МПП постають нові завдання, пов'язані зі збільшенням транснаціональних контактів, цифровізацією, а також необхідністю ефективного регулювання міжнародних конфліктів. Метою даного дослідження є вивчення поняття та завдань міжнародного приватного права. Розробка перспектив розвитку та його роль у сучасному світі. Матеріалом дослідження є: 1) законодавча база України, а саме: Закон України «Про міжнародне приватне право»; 2) праці сучасних науковців.

В процесі здійснення дослідження було використано наступні наукові методи: аналізу та синтезу (для дослідження методів міжнародного приватного права); ідеалізації (виокремлення поняття і завдання МПП); доктринальний (дослідження нормативно-правового регулювання). У науковій статті розкрито поняття іноземного елемента, як складової частини міжнародного приватного права. Зазначено та розкрито, основні методи міжнародного приватного права. Висвітлено, як частину внутрішніх правових систем держави та перспективи розвитку.

В подальших наукових дослідженнях пропонується зосередити увагу на типи колізійних норм та їх розвиток в Україні. Крім того, звернутися до переваг та недоліків матеріального методу.

Ключові слова: відносини, іноземний елемент, учасники, метод, норми.

Lutsenko D.S., Stadnyk V.Ya., Stepanchenko A.D. FEATURES OF PRIVATE INTERNATIONAL LAW AND ITS ROLE IN THE LEGAL SYSTEM

The article examines the main trends and prospects for the development of international private law in the context of globalization, digitalization, and changes in the international legal order. Special attention is given to the challenges associated with the introduction of advanced technologies, the adaptation of national legal systems to global standards, and the harmonization of regulation of transnational relations.

International private law is one of the key legal instruments regulating relations involving a foreign element. In the modern era of globalization and the integration of national economies, private international law faces new tasks related to the increase in transnational interactions, digitalization, and the need for effective regulation of international conflicts.

The objective of this study is to examine the concept and objectives of international private law, explore its development prospects, and determine its role in the modern world. The research materials include: 1. The legislative framework of Ukraine, specifically the Law of Ukraine "On Private International Law"; 2. Works by contemporary scholars.

The research employed the following scientific methods: analysis and synthesis (to study the methods of private international law); idealization (to define the concept and objectives of private international law); and doctrinal methods (to study regulatory and legal frameworks). The scientific article defines the concept of the foreign element as

a component of international private law. It identifies and elaborates on the primary methods of private international law. The article highlights private international law as part of the internal legal systems of states and outlines its development prospects.

Further research is proposed to focus on the types of conflict-of-law rules and their development in Ukraine. Additionally, it is recommended to examine the advantages and disadvantages of the substantive method.

Key words: relations, foreign element, participants, method, rules.

Міжнародне приватне право не є «міждержавним правом», але вважається «міжнародним», оскільки регулює відносини, що виходять за межі правової системи однієї країни. Особливістю міжнародного приватного права, яка дозволяє відрізнити його від інших галузей права, є наявність у таких відносинах іноземного елемента. На думку Л. О. Антонюка міжнародне приватне право – це система юридичних норм, спрямованих на регулювання міжнародних невластивих (приватноправових) відносин з «іноземним елементом» [1].

Під іноземним елементом відповідно до п. 1 ст. 1 Закону України «Про міжнародне приватне право» розуміють ознаку, яка характеризує приватноправові відносини, що регулюються цим Законом, та виявляється в одній або кількох з таких форм:

1) хоча б один учасник правовідносин є громадянином України, який проживає за межами України, іноземцем, особою без громадянства або іноземною юридичною особою;

2) об'єкт правовідносин знаходиться на території іноземної держави;

3) юридичний факт, який створює, змінює або припиняє правовідносини, мав чи має місце на території іноземної держави [2].

Традиційне розуміння іноземного елемента як наявності громадянства, сайт об'єкта або юридичного факту поза межами держави більше не відображає складну реальність сучасності. Сучасний підхід до іноземного елемента передбачає його розгляд як складної мережі транснаціональних зв'язків, комунікацій і взаємовпливів. Ця концепція виходить за межі традиційного сприйняття, зосередженого на державних кордонах і формальних критеріях належності. Пропонуємо таке поняття: «динамічна мережа взаємозв'язків, що виходить за межі формальних державних кордонів та де традиційні критерії, такі як громадянство, місце знаходження та місце походження, стають змінними в глобальній мережевій взаємодії».

Варто звернутися до абз. 5 п. 9 Листа Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ України «Про практику розгляду судами цивільних справ з іноземним елементом» від 16.05. 2013 р. № 24-754/0/4-13 зазначено: «... оскільки суд зобов'язаний застосовувати норми іноземного права, то встановлення ним іноземного права здійснюється *ex officio*, суд використовує такі способи отримання інформації про іноземне право: 1) власне з'ясування змісту іноземного права суддею, у проваджен-

ні якого є справа; 2) використання експертних висновків; 3) дипломатичний порядок отримання такої інформації; 4) офіційний запит через Міністерство юстиції України; 5) отримання довідок через систему правової допомоги; 6) обмін правовою інформацією; 7) безпосередні зносини судів різних держав з іншими компетентними органами; 8) встановлення іноземного права сторонами тощо» [3].

Оскільки, ми зачепили поняття, то варто розглянути також і мету. Мета по-перше, це вирішення справ де наявний іноземний елемент. По-друге, зробити доступним застосування міжнародно-правових норм на території національної держави для сприяння зручності та справедливості. Завданням міжнародного приватного права є регулювання відносин у яких наявний іноземний елемент; сприяння що врегулювання та зміцнення відносин між державами. Щодо другого завдання воно відбувається шляхом Вироблення уніфікованих колізійних прив'язок та матеріально-правових норм.

Оскільки, МПП є системою юридичних норм, то воно в свою чергу містить : колізійні та матеріальні норми. Варто розпочати з того, що колізія в тлумачному словнику зазначається, як зіткнення протилежних поглядів, прагнень, інтересів [4].

Що ж стосується сфери МПП, то колізія тут це певний конфлікт законів, який у свою чергу виникає через відмінності правових систем у країнах та як наслідок призводить до розбіжностей у регулюванні одних і тих самих правовідносин. Саме колізійний метод є основою досліджуваного інституту права. Він виконує ключову роль, а саме: оскільки, як ми зазначили, що колізія – це певні прогалини, то цей метод має на меті заповнення їх, шляхом встановлення право якої країни застосувати в конкретних правовідносинах, що виникли. Головним є те що, в регулювання буде тільки в тих випадках де наявний іноземний елемент.

Крім того, даний метод є певним мовби «штурманом» – вказує на напрямок пошуку якихось правових норм, але самі ці норми не включені.

Що ж стосується матеріального методу то він застосовується шляхом єдиного регулювання міжнародних приватних відносин через застосування спеціально розроблених матеріальних норм права. Колізійні та матеріально-правові норми нагадують сіамських близнюків, які не можуть існувати окремо. Часто не лише в самому нормативно-правовому акті, а й в самій статті зустрічаються обидва виду норм [5].

Варто навести, приклад застосування колізійного та матеріального методів стаття 5 Римського статуту Міжнародного кримінального суду. «Юрисдикція Суду обмежується найбільш тяжкими злочинами, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства. Відповідно до цього Статуту Суд має юрисдикцію стосовно таких злочинів:

- a) злочин геноциду;
- b) злочини проти людяності;
- c) воєнні злочини;
- d) злочин агресії.

2. Суд здійснює юрисдикцію стосовно злочину агресії, як тільки буде прийнято відповідно до статей 121 і 123 положення, що містить визначення цього злочину та встановлює умови, за яких Суд здійснює юрисдикцію стосовно цього злочину. Таке положення повинно бути сумісним з відповідними положеннями Статуту Організації Об'єднаних Націй» [6].

У статті 5 встановлено компетенцію суду через визначення конкретних злочинів, що належать до його юрисдикції, що характерно для колізійного методу. В свою чергу, матеріальний метод – основний перелік злочинів, тобто встановлює змістовну основу регулювання.

Варто зазначити, що правила міжнародного приватного права містяться в національному законодавстві кожної держави. Тобто, джерелами МПП є: Кодекси (цивільний, кримінальний та ін), договори (Конвенція про громадянство одруженої жінки від 20 лютого 1957 р.), судова практика, звичаї та норми моралі. Для того, щоб розглядати МПП, як частина внутрішніх правових систем держави потрібно звернутися до концепцій. Перша концепція – територіальна теорія права за нею вбачають мпп, як частину норм національного права та зобов'язують усіх суб'єктів, які перебувають на території цієї держави, але не мають сили за її межами.

Прихильники концепції, яка трактує міжнародне приватне право як полісистемний комплекс, вважають, що воно є об'єктивно існуючим явищем, яке включає в себе самостійні групові норми. Ці норми, не створюючи єдиної системи, залишаються частиною своїх «базових» правових систем (національних або міжнародних), але взаємодіють між собою під час регулювання відносин з іноземним елементом [7].

Розвиток електронної комерції, криптовалют, смарт-контрактів і блокчейну породжує нові виклики для МПП. Нині актуальними є питання юрисдикції в цифровому середовищі, регулювання транснаціональних спорів в інтернеті та визначення застосовного права для онлайн-договорів. На думку Р.О. Стефанчука, процес цифровізації життя людини відбувається за такою схемою: цифровізація людини – цифровізація суспільних від-

носин. Результатом цифровізації людини повинно стати створення нового модусу учасника суспільних відносин – електронної (цифрової) особи [8].

Смарт-контракти — це цифрові угоди, що виконуються автоматично при настанні певних умов, зафіксованих у коді. Блокчейн-технологія забезпечує їх прозорість і незмінність. Смарт-контракти не мають географічної прив'язки, що ускладнює визначення національного законодавства для їх регулювання.

У багатьох країнах відсутнє чітке законодавство, яке визнає смарт-контракти рівнозначними традиційним договорам. Смарт-контракти представляють інноваційний механізм, що може значно змінити сферу виконання та забезпечення договірних зобов'язань. Вони пропонують новий рівень прозорості, ефективності та автоматизації, роблячи ці процеси менш витратними.

Основоположним аспектом є визначення правового статусу смарт-контрактів як форми міжнародних комерційних договорів, що потребує узгодження з існуючими правилами (Конвенціями, договорами) та принципами міжнародного права. Особливу увагу слід приділити питанням колізійного регулювання, зокрема визначенню права, що застосовується до смарт-контрактів у транскордонних відносинах. Необхідно розробити єдині критерії дійсності смарт-контрактів, включаючи вимоги до форми, порядку укладення та виконання. Також, постає потреба в провадженні уніфікованих правил щодо використання електронних підписів та механізмів ідентифікації сторін правочину, які будуть визнаватися всіма учасниками міжнародного співтовариства.

Законодавство не повинно надмірно обмежувати та регулювати цю сферу. Здійснювати контроль у даному випадку було б оптимально за аналогією до системи регулювання діяльності постачальників електроенергії – через формування базових норм та правил, яких слід дотримуватися. Такий підхід є найбільш вдалим для регулювання технології блокчейн [9].

Отже, майбутнє МПП у цифровому світі залежить від здатності міжнародного співтовариства розробити універсальні підходи до регулювання цифрових відносин. Необхідне створення єдиних стандартів, одним з яких є міжнародні договори, що визначають правовий статус цифрових угод. Цифровізація потребує гармонізації міжнародних стандартів захисту даних, оскільки різниця у регулюванні створює правову невизначеність для бізнесу та користувачів. Необхідно розвивати міжнародне співробітництво у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму з використанням криптовалют. Актуальним є створення ефективних механізмів захисту прав споживачів при використанні смарт-контрактів та криптовалют у міжнародних транзакціях.

На основі проведеного наукового аналізу особливостей міжнародного приватного права можна дійти таких висновків:

Міжнародне приватне право як особлива галузь права регулює приватноправові відносини з іноземним елементом, який може бути пов'язаний із суб'єктами, об'єктами чи юридичними фактами, що виходять за межі однієї правової системи. Традиційні критерії іноземного елемента поступаються місцем сучасним підходам, що враховують глобалізацію та складну мережу транснаціональних зв'язків.

Колізійні норми визначають право, що застосовується у разі конфлікту законів різних держав, у той час як матеріальні норми спрямовані на безпосереднє регулювання відносин. Ці два методи нерозривно пов'язані, забезпечуючи комплексний підхід до регулювання приватноправових відносин з іноземним елементом.

Цифровізація як виклик для міжнародного приватного права обумовлюють розвиток електронної комерції, криптовалют, смарт-контрактів створює нові проблеми у сфері регулювання. Вбачається відсутність чітких норм для визначення юрисдикції в цифровому середовищі та правового статусу смарт-контрактів ускладнює регулювання міжнародних відносин, що обумовлює необхідність уніфікації міжнародних стандартів.

Для ефективного регулювання цифрових відносин потрібні єдині стандарти, які охоплюють правовий статус смарт-контрактів, правила захисту даних, а також механізми боротьби з фінансовими злочинами. Уніфікація сприятиме створенню передбачуваного та безпечного середовища для бізнесу та користувачів.

З огляду на викладене, вбачається необхідність подальшого наукового аналізу та розробки універсальних правових стандартів для регулювання цифрових договорів, зокрема смарт-контрактів, запровадження чітких критеріїв для визначення застосовного права в цифровому середовищі. Створення ефективних механізмів захисту прав споживачів у міжнародних транзакціях із вико-

ристанням криптовалют і смарт-контрактів. Інтегруція сучасних технологій у правові процеси здатна значно підвищити ефективності застосування міжнародного приватного права враховуючи нові виклики цифрової епохи у підготовці законодавчих актів і адаптації міжнародних договорів.

Література

1. Антонюк Л. О. Місце міжнародного приватного права в правовій системі та його співвідношення з міжнародним публічним правом. Актуальні проблеми держави і права, 2014. Вип. 72. С. 161–170.
2. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV : станом на 23 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 10.11.2024).
3. Лист : Про практику розгляду судами цивільн. справ з інозем. елементом від 16.05.2013 № 24-754/0/4-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-754740-13#Text> (дата звернення: 15.11.2024).
4. КОЛІЗІЯ – тлумачення, орфографія, новий правопис онлайн. СЛОВНИК – тлумачний словник української мови, орфографічний словник онлайн. URL: <https://slovnuk.ua/index.php?swrd=колізія> (дата звернення: 15.11.2024).
5. Коваленко Н. В., Красвітна Т. П. Конспект лекцій. ДДУВС – Дніпровський державний університет внутрішніх справ. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1118/7.1.pdf> (дата звернення: 15.11.2024).
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про договори міжнародної купівлі-продажу товарів від 11 квітня 1980 року (укр/рос) : Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 11.04.1980 : станом на 1 лют. 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_003#Text (дата звернення: 16.11.2024).
7. Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні і світі: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених (м. Суми, 17 травня 2019 р.) Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С.Макаренка, 2019. 315 с. 82 ст. URL: <https://law-conf.sspu.edu.ua/images/2019/e-book/tom-2.pdf> (дата звернення: 20.11.2024).
8. Стефанчук Р. О. Інформаційні технології та право: quo vadis? Право України. 2018. № 1. С. 30–50.
9. Смірнов І. Перспективи застосування смарт-контракту як засобу забезпечення виконання зобов'язан. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 6. УДК 347.4. URL: http://lsej.org.ua/6_2023/41.pdf (дата звернення: 21.11.2024).